

Latvijas papīrrūpniecības vēsture

© Artūrs Kokorēvičs

Latvijas papīrfabriku dibināšana

- Līgatnes papīrfabrika – 1814.g.
13.novembris
- Juglas papīrfabrika – 1884.g.
- Jaunciema papīrfabrika – 1885.g.
- Slokas papīra un celulozes kombināts –
1895.g.
- A/S “Liepājas papīrs” – 1896.g.
- Staiceles papīrfabrika – 1898.g.

Latvijas papīrfabrikas

- 1940. gadā Latvijā papīra rūpniecība uzņēmumos bija 2,1 tūkst. strādnieku.
- Lielākie tā laika papīrrūpniecības uzņēmumi: „*Slokas celuloze un papīrs*” (658 strādn.), „*Jaunciema koks un papīrs*” un *Juglas* (202 strādn.) *papīrfabrika*.
- 1965. gadā papīra rūpniecībā bija nodarbināti 4 tūkstoši strādnieku.
- Lielākie tā laika papīrrūpniecības uzņēmumi: Slokas celulozes un papīra kombināts (1774 strādn.), Līgatnes papīrfabrika (751 strādn.), papīrfabrika „*Jugla*” (524 strādn.), Jaunciema papīrfabrika (455 strādn.), Staiceles papīrfabrika (327 strādn.), Ogres (99 strādn.) un Rankas (105 strādn.) papes fabrikas.
- 1965. gadā uz 1 iedzīvotāju ražoja 44 kg papīra (1940.g. – 13 kg).
1965. gadā no visas patērētās elektroenerģijas 78% izlietoja dzinējspēkam un 7% tehnoloģiskajām vajadzībām.

Juglas papīrfabrika

Juglas papīrfabrika

- Juglas papīrfabrika darbību uzsāka 1884. gadā ar nosaukumu „Brauns (*Browne*) un Ko”.
- 1964. gadā fabrikā darbojās 4 papīrmašīnas un gadā ražoja 19 200 t papīra.
- Fabrika bija specializējusies dažādu paveidu rakstāmpapīra ražošanā.

Jaunciema papīrfabrika

Jaunciema papīrfabrika

- Jaunciema papīrfabrika dibināta 1885. gadā kā kokzāģētava.
- 1890. gadā fabrikā uzsāka čemodānu kartona ražošanu, papīra ražošanu te aizsākās 1921. gadā.
- Jaunciema papīrfabrika darbojās līdz 90. gadu sākumam.
- Laikā, kad papīrfabrikas nozare faktiski ir iznīkususi, zināma rosība notika 1996. gadā denacionalizētajā Jaunciema papīrfabrikā, kurā saimniekoja SIA „*Jaunciema papīrs '96*”, kas no importētā papīra izgatavoja kases ruļļus un fakspapīru.
- 1996. gadā, kad uzņēmumā sāka strādāt jaunie saimnieki, tā apgrozījums bija visai pieticīgs. SIA „*Jaunciema papīrs '96*” 1996. gadā nodibinājušas 5 privātpersonas – divas no ASV (viena no tām – Jaunciema papīrfabrikas mantinieks), divas no Zviedrijas un viena no Latvijas.

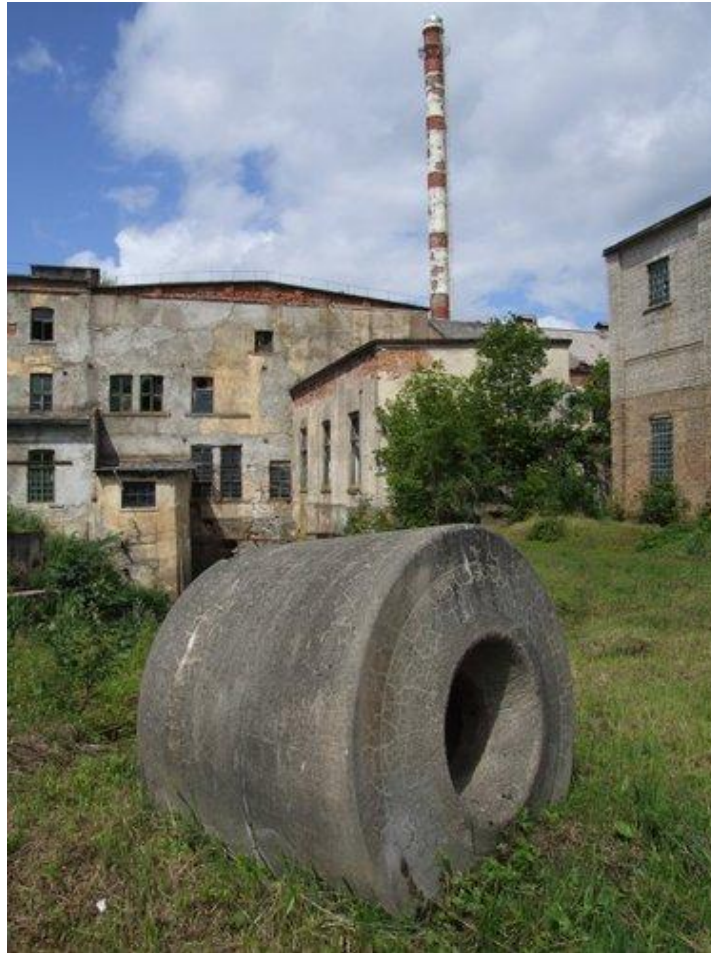
Slokas papīra un celulozes kombināts

Slokas papīra un celulozes kombināts

- Vislielākais papīrrūpniecības uzņēmums – Slokas celulozes un papīra kombināts – ražošanu uzsāka 1895. gadā.
- Atradās Jūrmalas pilsētā. Lielupes kreisajā krastā, apmēram 1 km no Slokas stacijas. Sākuma posmā darbojās 1 celulozes vārkatls, 1 papīrmašīna, tvaika centrāle un darbnīcas.
- 1898. gadā tur jau ražoja 1661 t celulozes un 1035 t papīra.
- 1966. gadā Slokā saražoja 41 300 t celulozes un 66 900 t papīra. 1990. gadā tur bija 8 papīrmašīnas, ar kurām ražoja dažādas papīra šķirnes. Astotā papīrmašīna bija visjaunākā un visražīgākā papīrmašīna Latvijā, tā apgādāja ar perfokartīšu papīru elektronu skaitļojamām mašīnām visu PSRS.

Staiceles papīrfabrika

Staiceles papīrfabrika

- Staiceles papīrfabrika dibināta 1898. gadā, Limbažu raj., Staiceles ciemā.
- 1900. gadā strādāja 41 strādnieks, saražoja 302 t kartona un 225 t papīra – 1921. gada maijā notika ekonomikas streiks, kurā strādnieki panāca uzsvaru.
- 1935. gadā papīrfabrikā strādāja 225 cilvēki, saražoja 4560 t papīra un kartona, t. sk. ietinamais papīrs 2992 t, avīžu papīrs 389 t, tipogrāfijas papīrs 883 t, pergamentu 147 t, jumta papi 28 t u.c.
- Papīrfabrikā darbojās 1 garsieta papīrmašīna un 1 pašnoņēmēja papīrmašīna, 2 kokslīpēšanas iekārtas u.c.

Staiceles papīrfabrika

- Ar divām papīrmašīnām tur ražoja ļoti daudz dažādu papīra šķirņu: ietinamo, avīžu, tipogrāfijas papīru, pergamenta pamatni, elektroizolācijas, sērkociņu papīru, linkrusta pamatni, kartonu un pat jumta papi.
- Līdz Staiceles papīrfabrikas privatizācijas uzņēmumā bija nodarbināti 38 cilvēki, bet pēc tam strādāja 73.
- Papīra rūpniecības attīstībai Staicelē ir un bija nepieciešamas laikmetam atbilstošas iekārtas.
- Bet šādas tehnoloģijas izvietojšanai fabrikas telpās bija nepiemērotas.

Staiceles papīrfabrika-2

- Maisiņi bioloģiski sadalošos atkritumu vākšanai ir izgatavoti no tā saucamā craft papīra (tā sastāvā ir daudz celulozes šķiedru, kas nodrošina maisiņa izturību), tajos var ievietot līdz pieciem kilogramiem bioloģiski sadalošos atkritumu.
- Mūsdienās jāprecizē, ka Staiceles papīrfabrikā papīru neražo, tur tiek izpildīti pasūtījumi arī liela izmēra papīra maisu un dažādu reklāmas somiņu veidošanai.

Liepājas papīrs

A/S “Liepājas papīrs”

- Akciju sabiedrības „*Liepājas papīrs*” pirmsākumi meklējami 1896. gadā, kad Viktors Smits (*Victor Smit*) nodibināja Liepājas spodrpapīra un kartona fabriku.
- Sava tēva A. Smita mājā pie toreizējā Jaunā tirgus (Rožu laukuma teritorijā) V. Smits uzstādīja 8 zirgspēku gāzes motoru un, nodarbinot 15 strādniekus, kurus visus vajadzēja apmācīt, uzsāka glazētā papīra un kartona plākšņu ražošanu.
- Darba mašīnas tika atvestas no Leipcigas „*Karl Krauze*” un „*Mansfeldt*” firmām.

A/S “Liepājas papīrs”

- 1903. gadā uzbūvēja fabrikai trešo stāvu un atvēra jauno nodaļu fotoplašu ražošanai, kas fotoateljē darbinieku un fotoamatieru aprindās guva lielu atzinību.
- 1993. gadā uz bijušās Liepājas papīra izstrādājumu fabrikas bāzes tika izveidota akciju sabiedrība Liepājas papīrs.
- 1999. gada nogalē pilnībā tika pabeigta Valsts Liepājas papīra izstrādājumu fabrikas privatizācija, pakāpeniski atpērkot un privatizējot arī zemi ap uzņēmumu.
- 2000. gadā darbu sāka *Liepājas papīra* birojs Rīgā, 2003. gadā tika nodibināts meitas uzņēmums LP poligrāfija Maskavā, bet kopš 2007. gada meitas uzņēmums darbojas arī Viļņā.

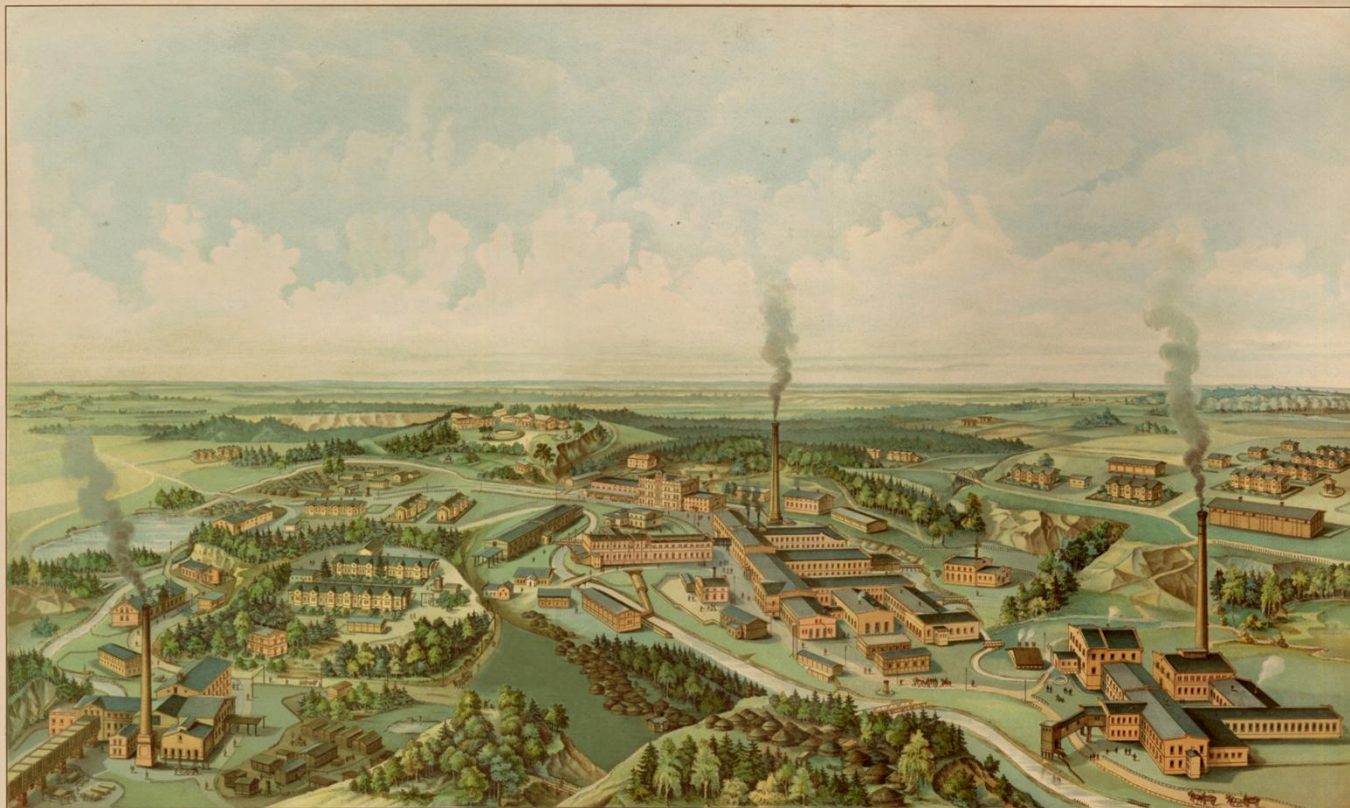
A/S “Liepājas papīrs”

- 2008. gada septembra beigās AS Liepājas papīrs rīkoja plašus svētkus, atskatoties uz uzņēmuma 110 darbības gadiem un pieskaņojot šim notikumam jauna ražošanas ceha atklāšanu.
- Par godu nozīmīgajai jubilejai liepājnieki izdevuši grāmatu „*Liepājas papīrs. Vētrām un nedienām spītējot*”, kas vēstī par uzņēmuma vēsturi un cilvēkiem, kuriem bijusi būtiska loma tās veidošanā.

Līgatnes papīrfabrikas vēsture

Līgatnes papīrfabrikas ciemata kompleksa vēsturiskais reklāmas zīmējums (1899)

ACTIEN-GESELLSCHAFT RIGAER PAPIERFABRIKEN IN RIGA.

Vēsturnieku Jāņa Tālivalža Zemzara un Georga Jenša personālfonda (materiālu) dokumenti

- Apjoms ir aptuveni 40 tematiskās mapes, kas saistītas ar Līgatnes papīrfabrikas vēsturi.
- 2000. gada 4. decembrī tika rīkoti Georga Jenša 100 gadu atceres svētku pasākums Latvijas Valsts vēstures arhīvā.
- Īpaši nopelni Georgam Jenšam ir Latvijas papīra ražošanas vēstures izpētē.
- Viņš bija pasaules mēroga autoritāte šajā jomā, divu starptautisku papīra ražošanas pētniecības biedrību goda doktors, apzinājis milzīgu materiālu par papīra ražošanas vēsturi un filigrānām, izveidojis plašu ūdenszīmju kolekciju.
- 1987. gadā viņš pabeidza fundamentālu darbu – divdaļīgu monogrāfiju. Tā tapšanā piedalījusies arī Georgs Jenša meita *Marina Belova*.
- Izstādē bija redzami darbam, savāktie materiāli, izdošanai sagatavotais, bet līdz šim npublicētais manuskripts un ūdenszīmju albuma.

Vēsturnieku Jāņa Tālivalža Zemzara un Georga Jenša personālfonda (materiālu) dokumenti

- Jānis Tālivaldis Zemzaris no 1960. līdz 1971. gadam strādāja Latvijas Nacionālās bibliotēkas Reto grāmatu un rokrakstu nodaļā, kas, šķiet, kļuva par nozīmīgāko pavērsienu viņa dzīvē.
- Kad viņš aizgāja pensijā, tomēr nepārtraucot zinātniskos pētījumus.
- J. T. Zemzara laikā uzsākta arī rokrakstu deponēšanas prakse, īpašniekam slēdzot ar bibliotēku vienošanos par rokrakstu uzglabāšanas un izmantošanas nosacījumiem.
- Jāpiemetina, ka Nacionālās bibliotēkas Reto grāmatu un rokrakstu nodaļā šobrīd ir izveidots paša J. T. Zemzara fonds, kura tuvāka iepazīšana varētu izrādīties patīkams atklājums mūsu kultūrvēsturē.

1972. gada 6. janvāra Jānis Tālivaldis Zemzars rakstīja

- 1972. gada 6. janvāra Jānis Tālivaldis Zemzars rakstīja *„Par Līgatnes papīrfabrikas arhīva materiālu apsekošanas 1943. gadā radās doma par šīs fabrikas vēstures apcerējuma sarakstīšanu. Sākumā no izrakstiem un citiem materiāliem sastādīta Līgatnes papīrfabrikas hronika līdz 19. gs. 2. pusei. Hronikas 1. eksemplārs sadega kara laikā līdz ar Kantora ēku, kuras seifā tas glabājies. Seifā sadega arī citi dokumenti un materiāli, no kuriem bija izrakstīti tikai nelieli raksti, vai atzīmes. Hronikas uzmetumā bija uzglabājušies un tos izlietoja vēlākā apcerējuma sarakstīšanā. ”*

„*Die Baltische Papierindustrie*”

- Grāmata „*Die Baltische Papierindustrie*” izdota 1922. gadā. Grāmatas aplūkotais hronoloģiskais laika posms ir no 1814. gada līdz 1921. gadam.
- Akciju sabiedrībai „Rīgas papīrfabrikas” piederošā Līgatnes papīrfabrika izstrādājumu kvalitātes ziņā neapšaubāmi ieņēma pirmo vietu ne tikai starp Vidzemes guberņas, bet starp visas Krievijas impērijas papīrfabrikām.
- No ziemeļu polāro jūru klintīm līdz Melnās jūras krastiem un no Baltijas jūras piekrastes līdz Klusajam okeānam profesionālā pasaule pazina un augstu vērtē šīs rūpnīcas izstrādājumus un bez ierunām maksāja cenu par tās kvalitāti nekā par citu rūpnīcu izgatavoto papīru.

Līgatnes papīrfabrikas vēsture

- 1814. g. 13. novembrī Rīgas tirgotāji K. Štorhs un K. Kibers uzsāka papīra manufaktūras celtniecību veco papīrdzirnavu vietā un uzbūvēja arī dzīvojamās ēkas strādniekiem.
- 1815. gada 25. maijā esošajās miltu dzirnavās jau strādā papīra ražošanas meistars un 15 strādnieki.
- Izmantojot Līgatnes upītes ūdensspēku, šeit ražoja rakstāmpapīru, vēstuļpapīru un ietinamo papīru.
- Papīra ražošana līdz mūsu dienām pēc ražošanas veida iedalāma trīs posmos:
 - Papīra dzirnavas,
 - Papīra manufaktūra,
 - Papīra fabrika.

Līgatnes papīrfabrikas vēsture

- Līgatnes papīra fabrikas teritorija kopš seniem laikiem piederējusi pie Siguldas pils novada.
- 17. gs. atdalījās Paltmales muiža. Līgatnes vārds zviedru laika dokumentos 17. gs. pirmajā pusē minēts kā māju nosaukums Siguldas pils novadā.
- Vēlāk arī krogs pie Rīgas – Cēsu ceļa, Līgatnes upes krastā. Zviedru 1688. gada kartē minēts Ligast Krogh.
- Nosaukums Līgatne (Ligate) varbūt cēlies no Līgatnes upes nosaukuma, kas iztek no līganajiem Nītaures purvājiem. Līgatnes upīte pirmo reizi minēta 1630. gada arklu revīzijā.
- Turpat arī minēts krogs Lygat, 1638. g. arklu revīzijā minēts „Ligast”, 18. gs. – „Liggast”.

Līgatnes papīrfabrikas vēsture

- Līgatnes papīra fabrika ir vecākais papīrrūpniecības centrs Latvijā.
- Jau 17. gs. sākumā tur sākās papīra ražošana. Visu laiku, kopš papīra rūpniecības sākumiem, kad papīru pagatavoja rokām, līdz šim laikam Līgatne ir pārdzīvojusi visas papīra ražošanas attīstības un tehnikas stadijas.
- Krietnā vadībā, ar labiem speciālistiem strādājot, uzņēmuma ražojumi kļuva pazīstami, un tos labprāt pirka arī ārpus Latvijas robežām, un tagad tos agrāk pārdeva uz visām 5 pasaules daļām.

Līgatnes papīrfabrikas vēsture

- 20. gs. sākumā Latvija bija samērā bagāta mežiem, sevišķi skuju kokiem (priežu un egļu audzes apmēram 75% no visas mežu platības), kas dod papīrfabrikai nepieciešamās izejvielas – celulozi.
- Tādēļ Latvijā papīrfabrikai dabisks pamats, un Latvijas papīram plašs tirgus ārzemēs.
- Pēc kara papīra rūpniecība ātri atjaunojusies.
- Par papīra pagatavošanas sākumu Līgatnē ir maz ziņu. Zviedru arhīva materiālos minēts, ka 17. gs, tātad apmēram pirms 300 gadiem, Paltmales muižas miltu dzirnavas pārveidotas par papīra dzirnavām un te izgatavots papīrs.

Pirmā Līgatnes skola

- Līgatnes skolas sākuma posmu varam uzzināt no ierakstiem Siguldas draudzes hronikā, no Līgatnes papīru fabrikas akciju kontrolpaketes ilggadīgu turētāju *Mencendorfu* dzimtas hronikas, kā arī no veco iedzīvotāju atmiņu stāstiem, kuri pierakstīti 1943. gadā un vēlāk.
- No tiem varam secināt, ka **pirmā skola Līgatnē atvērta 1858. gadā**. Tā atradusies Kiberkalnā, tagadējā Gaujas ielā 2, tā saucamajā Mūra mājā, ēkā, kura bija uzcelta uz Līgatnes māju zemes pirmā Līgatnes papīru fabrikas īpašnieka Karla Kibera laikā pēc 1815. gada un sākotnēji kalpojusi par kantora un noliktavas telpām.

Līgatnes papīrfabrikas vēsture

- 1858. gadā Kārlis Grothuss (*Grotthuss*) dibina akciju sabiedrību „Līgatnes papīru fabriku kompānija”, kurai pārdod savu fabriku.
- 1863. gadā akciju kompānija bankrotē un fabriku nopērk muižnieks A. Freitāgs-Loringhofs.
- 1864. gadā, pēc Freitāga-Loringhofa nāves, fabriku izolē iegūst tirgonis Džordžs Ārmitsteds
- 1865. gadā ar defīberi sāk ražot kokmasu. Džordžs Ārmitsteds fabriku pārdod 1858. gadā dibinātajai „Rīgas rakstāmpapīru fabriku kompānijai”, kurai jau pieder Juglas papīrfabrika.
- 1870. gadā Viskrievijas manufaktūru izstādē Sanktpēterburgā Līgatnes papīrs saņem sudraba medaļu.

Līgatnes papīrfabrikas vēsture

- 1865. gadā Līgatnes papīrfabrika pārgāja rīdzinieku *Džona Armisteda, Roberta Brennera, Roberta Bīngnera, H. V. Gūtšova, N. Kimmela, Karla Lodersa, Aleksandra Mencendorfa* un *Dāvida Fogta* 1858. gada februārī dibinātā uzņēmuma “*Actienpapierfabrik in Riga*” izveidotās akciju sabiedrības īpašumā, kurā līdz 1865. gadam darbojās pie Juglas ezera izveidotā papīrfabrika, bet pēc Līgatnes papīrfabrikas pārņemšanas tai tika dots nosaukums “*Aktien-Gesellschaft Rigaer Papierfabriken*” [Rīgas papīrfabriku akciju sabiedrība].

Līgatnes papīrfabrikas vēsture

- Visa Līgatnes fabrikas iekārta krita par upuri liesmām, neraugoties uz ierēdņu un strādnieku paš aizliedzīgo cīņu pret postošo elementu. Dažas dienas pēc tam, 9. janvārī, kamēr direkcija kopā ar apdrošināšanas sabiedrībām nodarbojās ar šī ugunsgrēka radīto zaudējumu apmēra noteikšanu, pusdienlaikā pienāca ziņa, ka pirms dažām stundām gandrīz līdz pamatiem nodegusi Juglas fabrika.
- Šo smago triecienu bija iespējams pārvarēt tikai pateicoties tam, ka taupīgā apiešanās ar naudu un atteikšanās no lielām dividendēm bija nodrošinājusi uzņēmumam lielus līdzekļus, ar kuru palīdzību, pievienojoties toreizējās direkcijas enerģijai un paš aizliedzībai, uzņēmums varēja cēties jaunai dzīvei.
- Lai panāktu vienotību, Juglas fabriku pārdeva, un tagad visa sabiedrības darbība koncentrējās tikai Līgatnes fabrikā.

Līgatnes papīrfabrikas vēsture

- Līgatnē ražoto papīru labprāt pirka – cariskajā Krievija to uzskatīja par labāko.
- Vairākās izstādēs fabrikas īpašnieki saņēma sudraba un zelta medaļas, 1894. g. Pēterburgā Līgatnes fabrikai piešķīra lielo zelta medaļu, bet 1896. gadā – Viskrievijas Mākslas un rūpniecības izstādē visaugstāko apbalvojumu – tiesības uz fabrikas ražojumiem attēlot cara ģerboni.
- Krievu-japāņu kara laikā un pirmā pasaules kara laikā Līgatne bija vienīgā papīru fabrika Krievijā, kur izgatavoja ļoti vērtīgu papīru ģenerālštāba kartēm.

Līgatnes papīrfabrikas vēsture

- 1891. gadā šaurusliežu dzelzceļš (6 km) savienoja fabriku ar Rīgas-Pleskavas dzelzceļu, pie kura a/s uzcēla Līgatnes dzelzceļa staciju un noliktavas.
- 1914. gadā fabrika ražoja 6017 t papīra, bija nodarbināti apmēram 700 strādnieku.
- 1915. gada beigās un 1916. gadā fabrikā strādāja viena papīrmašīna, kas ražoja augstākās kvalitātes papīru armijas kartēm un citām vajadzībām.

Līgatnes kultūras nams

- Otrā pasaules kara laikā ēkā Līgatnes kultūras namā atradās vācu armijas kara štābs.
- Kara beigās, ejot prom vācieši to nodedzinājuši. 1950. gadā tas tika atjaunots.
- Celtnei tika atdots tā sākotnējais veidols, bet interjers raksturo to laiku Latvijas arhitektūras tieksmi radīt savu reģionālo nacionālo formu valodu.
- Klasiskā arhitektūra ir apvienota ar latvisko ornamentu un dekoratīvo mākslas formu stilizāciju.
- Interjeru ir veidojis Valmieras teātra dekorators Rūdolfs Pīlādzis (1910-1969).
- Tiks uzņemtas sērijas videofilmam “Likteņa līdumnieki”.

Līgatnes papīrfabrikas darbība 1991.-2010.g.

- 1990. gada 25. maijā Līgatnes papīrfabrika plaši atzīmēja 175. gada dienu.
- 1993. gadā ugunsgrēks daļēji izposta papīrfabrikas cehus. 1993. gadā ugunsgrēkā cieta trešdaļa fabrikas.
- Ēkas līdz 1995. gadam gan atjaunotas, bet modernas iekārtas bija tuvākā laika uzdevums.

Līgatnes papīrfabrikas darbība 1991.-2010.g.

- 2004. g. sakarā ar maksātnespēju a/s „Līgatnes papīrfabrika” tika likvidēta.
- Kopš 2005. g. Līgatnes papīrfabrikas apsaimniekotājs ir papīra izstrādājumu ražošanas un vairumtirdzniecības uzņēmums SIA „Papīrfabrika”. Valdes priekšsēdētājs Guntis Pīrāgs.
- Apmēram 150 darbinieku (2005.g.). Ražo ietinamo papīru, zīmēšanas papīru, ofsetpapīru, kartonu un papīru ar ūdenszīmēm. Apgrozība 2,4 miljonu latu (2005.g.). (25, 181.-182.lpp.)
- Ar 2007. gada marta Līgatnes papīrfabrikas direktors ir Pēteris Treimanis.
- 2007.g. sāk ražot melno papīru ekskluzīvam iesaiņojumam un melnā kartona izgatavošana ar ekoloģisku tīru krāsvielu.
- Šobrīd 80-90% saražoto produkciju eksportē ārpus Latvijas teritorijas.

Līgatnes attīstības perspektīva nākotnes skatījumā

- Lai labāk izprastu Līgatnes papīrrūpniecības kompleksa potenciālās attīstības virzienu, par nozīmīgu atskaites punktu kalpo līdzīgu rūpniecības kompleksu saglabāšanas un pielāgošanas centieni pasaulē.
- Līgatnes tiltiņiem, dambjiem un kanāliem pilsētas telpā vienmēr bijusi būtiska nozīme.
- Ņemot vērā pilsētas saikni ar Līgatnes upi, tiltiņi vienmēr pastāvējuši gan kā gluži praktisks straumes pārvarēšanas un kontrolēšanas elements, gan arī kā nozīmīgs pilsētas tēla elements.

Līgatnes attīstības perspektīva nākotnes skatījumā

- No vienas puses, Līgatne saistāma ar Latvijas vienīgo papīrražošanas uzņēmumu.
- No otras, Līgatne saistāma ar Gaujas upes senleju un Gaujas Nacionālo parku.
- Pa vidu starp šiem diviem nozīmīgajiem, Līgatnes šīs dienas būtību definējošiem, spēkiem, klusībā eksistē Līgatnes vēsturiskais papīrrūpniecības komplekss, kura vērtību un nozīmi lielā mērā aizēno abas iepriekšminētās Līgatnes pilsētas vērtības.

Līgatnes attīstības perspektīva nākotnes skatījumā

- Mūsdienu situācijas vislielākā problēma ir tā, ka Līgatnes papīrfabrika un Līgatnes pilsēta nav savā starpā sasaistīti.
- Līgatne – dzīvs muzejs.
- Vēsturiskā iesaldēšana, nepieciešams ne tikai muzejs, bet regulāra vietējo iedzīvotāju interese un līdzdalība.
- Būtiskas ir valsts dotācijas.
- Visu minēto piemēru gadījumā ir nekustamie īpašumi, jo katram Līgatnes pilsētas iedzīvotājam tas ir privātīpašums.

PALDIES PAR UZMANĪBU!